

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

August 1978

*Lær af fortiden - Lev i nutiden
Virk for fremtiden*

Nr. 215 - 36. årgang

FRIFELDTGAARD

ved Ølgod

Læs artiklen i bladet på side 3 - »Men endnu mere fryder man sig . . .«

**Medlemsblad for
Dansk Slægtsgaardsforening**
oprettet 5. juli 1941

Redaktion:

Hans Hviid, Fåredammen 11, 5300 Kerteminde,
tlf. (09) 32 14 61.

**Kasserer, sekretær og
annoncøekspedition:**

Fru Inger Hansen, Gassehaven 56, 2840 Holte,
tlf. (02) 80 25 37. Postgiro nr. 8 08 31 42.

Slægtsgaardsarkivet:

Adresse: H. C. Andersens Boulevard 4
(2. sal t.v.), 1553 København V, tlf. (01) 11 67 20.

Leder: Arkivar Annalise Alstrøm, tlf. (01) ØBRO 95 64.
(Træffes på arkivet tirsdag og onsdag kl. 14-16 eller efter
aftale).

Foreningens revision:

Statsautoriseret revisor Kr. Foged, Frederiksgade 1,
1265 København K., tlf. (01) 11 77 88.

Landsbestyrelsen:

LANDSFORMAND: Gårdejer Jens P. Petersen, (R), Farend-
løse, 4100 Ringsted, tlf. (03) 64 00 24.

Næstformand: Gårdejer Holger Buch Juul, Jærgaarden,
Høllund, 7100 Vejle, tlf. (05) 86 50 21.

Gårdejer Peder Møller Frifelt, Frifeltgaard, 6870 Ølgod,
tlf. (05) 24 30 87.

Ovennævnte tre udgør bestyrelsens forretningsudvalg.

Gårdejer Jens Skau, (R) Nygård, 6630 Rødding,
tlf. (04) 84 62 03.

Gårdejer Jørgen Skoven, »Skoven«, Asdal, 9950 Hirtshals,
tlf. (08) 97 11 66.

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund, 5350 Rynkeby,
tlf. (09) 39 13 17.

Formand for bladudvalget.

Gårdejer Børge K. Fjordside, Skalstrup, 7570 Vemb,
tlf. (07) 88 40 94.

Gårdejer Jens Bligaard, Oddense, 7861 Balling,
tlf. (07) 58 10 11.

Gårdejer Poul Ipsen, Paradisgaarden, 3740 Svaneke,
tlf. (03) 99 65 35.

Gårdejer N. Sehested, Holmstol, 8883 Gjern,
tlf. (06) 87 50 19.

Gårdejer Chr. Thyboe, Kirkemosegaard, 8991 Spentrup,
tlf. (06) 47 70 87.

Gårdejer Vagn Mathiasen, Munkhøjgaard, Borsholmvej 11,
3100 Hornbæk, tlf. (03) 24 00 05.

Formand for arkivudvalget.

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, Vestervang - Marrebæk,
4873 Væggerløse, tlf. (03) 87 73 57.

Bladet er medlem af
DANSK Fagpresseforening.

Nej og atter nej

Vi plejer at være ja-folk i Slægtsgårdskredsen. Det positive er vort udgangspunkt, når vi blader i gulnede skrifter og gamle papirer under efterforskningen for at finde anernes virke og forstå deres vilkår og trang. Og vi finder dagens og tidens nødvendighed under arbejdets gang og i de stille stunder allerbedst, når vi søger at komme videre, alene for at gøre det stadig bedre. »Fremad påny« er to ord der viser det meningsfulde og evigt forpligtende. Og de vækker også over i det samfundsmæssige og bør være den politiske og saglige målsætning.

- Og dermed er vi ovre i erhvervspolitikken som ikke begunstiges af nogen større forståelse, når det i statsligt niveau fastlægges, hvor udgiftskravet skal sætte ind. En kommende tilrettelægning med et fremadstræbende sigte bør derfor operere med lettelse fremfor med øgede byrder. Og Slægtsgårdsfolk må sige nej til kriseforanstillinger der sætter produktion i bekneb. Grundskyldspromillen til amter er sat op og bestræbelser for at hæve denne i kommunerne er nu i gang og det første skal være en bundgrænse på 10 promille, men derefter stadig større tal, kapitalvindingskatten og gaveafgiftssatserne skal øges og nye afgifter på omsætningen i snart sagt alle led overvejes. Både kapitaldannelsen og produktionsapparatet beskydes med stor risiko via en opøvet træfsikkerhed efter kyndig træning i den yderste venstrefløj. Ligheden skal sikres af staten og ikke igennem en velkonsolideret erhvervsudøvelse der giver mulighed for en højere levestandard ud fra konkurrenceevne og virksomhedsfrihed. Staten skal herske og det frie initiativ yde efter behov - denne socialistiske tendens skal i praksis udmøntes som en langtidsforanstaltning, ud fra et ledelsesforhold hvor alle aktuelle faktorer er indblandet.

- Men vi bør se den anden vej om det skal gå os vel. Vi bør understøtte erhvervslivet så det i større frihed kan tilrettelægges og prioritere lettelse før byrder. Den egentlige velstand som fordeler sig jævnt, opnås bedst i et frit erhvervsliv, som lønmæssigt holdes til ilden af ansvarsbevidste faglige med- og modspillere. Det er vejen frem.

Fra Slægtsgårdforeningen lyder et afgjort Nej til overafgørelser der ikke respekterer grundlæggende økonomiske erhvervs- og opfagforhold. Vi vil ikke have nye og større statslige forpligtelser - vi vil den modsatte vej.

Vi siger Nej til tidens politiske tendenser når det gælder økonomi og skattepolitik.

J. P. P.

»... Men endnu mere fryder man sig, når den er i hus«

Der fortælles en historie om Nanna og Salomon Frifelt, hvori det hedder, at de en dag med nogle venner gik ud over de bølgede kornmarker og Salomon Frifelt gav et poetisk udtryk for sin fryd over det skønne landskab med dets rigdom af sæd, hvortil hans hustru Nanna svarede: »ja, smukt er det, men man frydes endnu mere, når høsten er i hus«. - Det fortæller lidt om de to, der kom til at dele et langt liv sammen - den lyriske digterbonde af fynsk æt og hans hustru stærkt forankret i den jyske muld, hvorefter hun var rundet, født med en realitetssans for den materielle rigdom, der gav det daglige brød.

Nanna Møller Frifelt

De supplerede hinanden godt de to. Lærerdatteren Nanna Kristensen fra Grønfelt ved Ølgod, var en kvik og opvakt pige, interesseret i alt, hvilket gav en kundskabsrigdom, som hendes nærmeste høstede af. Faderen Jens Peder Kristensen, der var læreruddannet fra Gedved, virkede flere steder, indtil han faldt til i Ølgod, hvor han ved siden af sin lærergerning drev en lille gård i Hvolliager, hvor bl.a. Nanna fødtes. Moderen var toldkontrollørdatter fra Skern og hed Kristine

Marie Wadt. Lærer Kristensen var søn af gårdmand Kristen Andersen fra Påbøl almindeligt kaldet »Kræ Møl«, fordi hans fader havde været møller. Dette bevirkede at lærer Kristensen på et vist tidspunkt i mindet om farfaderen tog navneforandring til *Møller*, hvad der vakte jubel hos børnene, der kunne deres H. C. Andersen! - Nu hed man ikke mere noget med -sen, nu skulle man nok blive til noget! Nanna var på det tidspunkt 9 år. Ambitionerne forlod den lille Nanna, men alligevel blev hun til noget - et værdifuldt menneske, der havde meget at give.

Nanna - fra nu af - Møller kom som ung pige i huset hos Mads Peter Jensen på gården »Frifelt«, hvilket skulle blive hendes skæbne. Her kom hun ind i et nyt særpræget miljø skabt af »indvandrede« Fynboer. Året 1844 tog husmand Morten Andersen og hans hustru Karen Jensdatter med tre af deres børn fra Bregnør ved Kerteminde til Urup ved Grindsted. Her købte han ca. 1100 tdr. land hede, som han opdyrkede - (man fortæller han begyndte med at plove hele arealet rundt i udkanten, så han kunne dokumentere, at jorden var »under plov«). Den ældste søn, Jens Mortensen, overtog gården i Urup, siden blev han ejer af »Fynbogården«. Også han var en driftig mand, der byggede kartoffelmølle og teglværk. Ligeledes var han med til at bygge kirken i Bejsnap. Sammen med sin hustru Johanne Jensen fra Påbøl havde han bl.a. sønnen Mads Peter Jensen, der blev gift med Karen Pedersen fra gården »Frifelt«. De to overtog Karens fødegård og drev den med stor flid og dygtighed frem til den mønstergård, den er i dag. Mads Peder Jensen, der bl.a. var en fætter til I. C. Christensen, havde det lyse fynske sind, men også erhvervet sig det seje jyske, en god blanding, der gav en rig arv. Her på »Frifelt« kom sønnen Salomon - opkaldt efter sin morfader - til verden i 1889.

Salomon Jensen, der siden føjede »Frifelt« til sit navn, var en velbegavet mand, der havde andre drømme end at sætte ploven under muld. Han følte et kald, og efter et par højskoleophold tog han læreruddannelse, samtidig var han flittig skribent og virkede ved »Vestkysten«. Det betød, han ofte kom hjem på gården, og der gik den purunge Nanna Møller husmor til hånde! De to fik hinanden i deres skæbneår 1923. Det år overtog Salomon Frifelt den fædrene gård og blev

samtidig gift med sin Nanna, som skulle blive ham en enestående hustru - muse og moder.

Denne udadtil så stille og beskedne kvinde havde en sjælelig kraft og viljestyrke, som skabte respekt om hende. Det gjalt om, at hendes Salomon fik fred til sin forfattervirksomhed, og mange vægtige bøger om det jyske land og den jyske bonde fandt vej til læserne altimedens Nanna stod for styret af gården og dens drift. I alle ledige stunder renskrev hun sin mands manuskripter og var ham også en god kritiker, til hvem han gerne lyttede. Sådant var hun sin mand en god hustru både ude og inde - i alvor såvel som i gammen. Det gæstfri hjem var ofte besøgt af venner og åndsfrænder. Her kom digterne Sigurd Elkjær, Anton Berntsen og Thomas Olesen Løkken - folkeminddeforskerne Ewald Tang Kristensen og H. P. Hansen og med dem mange, mange andre - Nanna tog som hustru og husfrue imod og var selv en ivrig deltager, når snakken om tidens problemer gik gennem stuerne.

Sådan kender børnene deres moder. Tre er de ialt, vokset op og præget af to åndeligt rige forældre. Den ældste *Karen* er blevet en kendt arkæolog og nær medarbejder til professor Glob. *Peder* har i dag ansvaret for gården drift godt hjulpet dels af sin hustru Inger, født Pontoppidan, dels af den ældste søn *Peter*, der som 6. generation engang skal overtage slægtsgården. Endelig *Kristine*, der har fulgt familiens lærertra-

ditioner og sammen med sin mand Kjær Hansen er lærerpar i Århus. Som moder kan Nanna Frifelt glæde sig over tre børn, der gør deres ophav ære, og som far- og mormor til fem børnebørn kan hun glæde sig over slægtens beståen ud i fremtiden.

Tilbage er at nævne, at dette evnerige menneske også har haft udadvendte gøremål, hvor hun har været med til at præge generationer. I 30 år deltog hun aktivt i sydslesviske børns ferieophold i Danmark og høster i dag for sin indsats en rigdom af tak, fra disse børn, der nu er voksne, men aldrig glemmer deres uforlignelige »Feriemor«. Politisk er Nanna Frifelt forankret i Venstre og ret snart skulle der gå bud efter den dygtige og initiativrige kone på »Frifeltgård«. I 25 år var hun formand for Vardekredsens Venstre-kvinder - også her høstede hun rigdom og erfaring. Hendes højeste ønske er flere kvinder i Folketinget, det ville give en bedre balance i det politiske arbejdsfelt.

I denne sommer - den 18. juni - fyldte Nanna Frifelt 80 år. Derfor disse runer - en hyldest til en kvinde, der i beskedenhed, men med medfødt klogskab og hjertevarme har været med til at give langt og vidt af sit rige sinds mangfoldighed. Så længe Danmark har døtre af Nanna Frifelt karat er vi vel farne.

Hans Hviid.

Barsk historie fra Hindsholm på Fyn

Det lokalhistoriske arkiv på Toldboden i Kerteminde har som gave fra Lars Pedersen, Egelundgård, Langø, modtaget en protokol med gamle optegnelser, der strækker sig over hoveriets dage, og som indeholder en slægstavle tilbage til den nuværende ejers tip-tip-tip-oldefar, Mads Pedersen, der levede 1709 - 1783.

Fyens Stiftstidende har fået lov at kigge i protokollen og her finder vi bl.a. en temmelig barsk historie fra Schelenborg. Det er ikke opbyggelig læsning. Men som de dog kunne - også dengang:

I september 1699 døde på Schelenborg en ældre tjenestekarl ved navn Kjeld. Han havde samlet sig en pæn formue efter datidens forhold. I kontante penge efterlod han sig 50 daler, hvilket svarer til, hvad en skolelærer dengang tjente på fire år. Så kan man selv regne værdien ud. Dertil kom nogle få ejendele.

Der blev rift om Kjelds formue, da han var død. Først tog snedkeren 3 daler for en ligkiste, og fadeburspigen på Schelenborg gjorde krav på refusion af 6 daler for 22 alen hørgarnslærred til en ligskjorte, som åbentbart må have været rigelig stor. Værre var dog provst Mathias Olufsens indhug i formuen, idet han forlangte 12 daler for en ligprædiken. Det kunne man dengang købe to gode køer for. Ridefogeden holdt sig heller ikke tilbage, men forlangte for sin umage 6 daler samt for to tønder øl til ligfølget 8 daler, hvilket var tilstrækkeligt til at forsyne alle med en god perial, står der i beretningen. Hans Kusk på Brolykke gjorde krav på 4 skilling for brystsukker til det salige menneske under hans sygdom, og en medtjener fordrede et lånetilgodehavende på 3 mark. Da desuden andre udgifter som for eksempel til degn og beslagsmed var gjort op, kom arvingerne for at få deres andel. De fik 16 daler til deling.

Til sammeligning kan tjene, at det alt i alt kostede 12 daler at få en tjenestepige begravet det følgende år, ved hvilken lejlighed en halv tønde øl slog til

H. C. Nielsen.

Hovedbestyrelsesmøde

Dansk Slægtsgaardsforenings hovedbestyrelse har afholdt møde på Christiansborg 14. juni.

Mødet indledtes med at der blev rejst kritik af generalforsamlingens afvikling på årsmødet. Man fandt, at ikke mindst valgene gik for hurtigt. Kritikken blev taget til efterretning og formanden lovede en ændring. Iøvrigt rejstes der også en meget skarp kritik af »Marienlyst«, som man fandt i forhold til priser og renommé langt under lavmålet.

Punkt 2 på dagsordenen var det prekære spørgsmål omkring rekonstruktionen af Slægtsgaardsarkivet. Hovedbestyrelsen beklager den meget uheldige diskussion ved årsmødet og håber ved denne seriøse behandling på nærværende møde at have løst den gordiske knude. Der er indkommet to forslag, dels fra revisor Foged, dels fra Arkivudvalget. Efter en udtømmende og meget grundig redegørelse - ikke mindst overfor arkivarerne - om de forudgående møder, hvor emnet havde været til behandling, og efter at flere havde haft ordet, enedes man om følgende (Fogeds forslag): Administrationen af arkivet lægges over til sekretariatet, således at sekretæren dels udbetaler løn dels udbetaler en flydende rådighedssum efter arkivarernes ønske og behov. Arkivudvalgets forslag om at belægge folketællingsundersøgelserne med en afgift til foreningen blev indtil videre stillet i bero.

De følgende punkter var valg til de forskellige poster. Formanden (Jens Peter Petersen) og næstformanden (Holger Juul) genvalgtes - disse to udgør sammen med Peder Møller Frifelt forretningsudvalget og lovudvalget. Økonomiudvalget består af forretningsudvalget suppleret med Bent Bjergskov og Jens Bligaard - her var genvalg.

Det samme gjaldt bladudvalget, der består af Bent Bjergskov (fmd.), Holger Juul og Peder Møller Frifelt (sidstnævnte er indtrådt efter Chr. R. Christensen). Arkivudvalget fik følgende sammensætning: Vagn Mathiasen (fmd.), Jens Peter Petersen, Peder Møller Frifelt, Bent Bjergskov og Holger Juul.

Sekretæren gav forskellige oplysninger fra det daglige arbejde, hvoraf det bl.a. fremgik at man i 1978 til dato (14/0 havde tegnet 48 nye medlemmer. Kontingentet forblev uændret 50 kr. for *alle* medlemmer. Siden diskuterede man forskellige former for medlemsagitation i lokalforeningerne. Først ville man afvente resultatet af Viborgmødet på Asmild Kloster den 6. august og muligt hente inspirationer derfra. Som mødested for næste årsmøde blev Thisted endeligt vedtaget. Mødet afholdes 26. - 27. maj 1979. Næste hovedbestyrelsesmøde afholdes på Bygholm ved Horsens den 24. januar 1979.

Red.

Arkivudvalgsmøde

Umiddelbart efter hovedbestyrelsesmødet afholdtes arkivudvalgsmøde i overværelse af Annelise Alstrøm. Arkivar P. K. Hofmansen havde på hovedbestyrelsesmødet ligesom ved tidligere lejligheder givet udtryk for, at han ikke kunne acceptere nogen form for ændring i arkivets drift, fandt dette sted, ville han trække sig tilbage. Ved arkivudvalgsmødet accepterede Annelise Alstrøm de vedtagne beslutninger. Hun føjede dog det ønske til, at hovedbestyrelsen ville lade P. K. Hofmansen have stadig adgang til arkivet, når hans alvorlige sygdom påny tillod ham at virke. Dette gik hovedbestyrelsen med til som en selvfølge, og man havde ingen ønsker om at ændre hans status -(kort efter hovedbestyrelses- og arkivudvalgsmøde har arkivar Hofmansen i et brev til hovedbestyrelsen givet udtryk for, at hans beslutning om at træde tilbage var definitiv. - Hovedbestyrelsen har med stor beklagelse anerkendt P. K. Hofmansens beslutning). Annelise Alstrøm fortsætter derefter alene ledelsen af arkivet støttet af fru Korsgaard.

Red.

Årsmødeplatten 1978

Motivet på ÅRSMØDEPLATTEN er enkedronning Juliane Maries lille lystslot MARIENLYST i Helsingør. Slottet blev oprindeligt grundlagt af kong Frederik II i 1587, men fik først sit nuværende udseende i 1759.

ÅRSMØDEPLATTEN 1978 koster kr. 40,00 + evt. porto og kan købes hos:

SLÆGTSGAARDSARKIVET
H. C. Andersens Boulevard 4, 2.
1553 - København V.

Meddelelser fra Slægtsgaardsarkivet

Hermed følger en liste over udarbejdede FOLKE-TÆLLINGSUNDERSØGELSER i første halv-år 1978.

SKOVBYGÅRD, 4840 - Nørre Alslev.
BUMMERLUND, Mikkelsborg - Vejen.
PETERSMINDE, Ødsted.
VESTERBYGÅRD, Ødsted.
STRÆDEGÅRD, Stauning.
STRANDGÅRD, Lyø.
ERNST CHRISTENSEN, Terslev.
SKOVBYGÅRD, Dannemare.
THOMØGÅRD, Erridslev.
ERIK MARCHER, Neksø.

VADGÅRD, Nørre Nebel.
META OG JENS LARSEN, Tystrup.
PEDERSMINDE, Kalvlund.
J. FOLMER NIELSEN, Haslev.
BRÆNDEGÅRD, Ringsebølle.
STENAGERGÅRD, Stege.
BROLUND, Særslev.
HARRY MADSEN, Hvidbjerg.
DALSBØGÅRD, Idestrup.

Annelise Alstrøm

Og medens vi taler om arkiv

Forfatteren, redaktør Edvard Andersen har sendt »Slægtsgaarden« nedenstående, som vi med stor glæde bringer videre.

Slægtetavler i arkiv.

Dansk Slægtsgaardsforening besidder et fremragende arkiv, der betjenes og passes af et venligt, sagkyndigt og hjælpsomt personale.

For slægtsforskere er det af stor betydning, at sådanne arkiver eksisterer og at de fungerer og stadigvæk er under udvikling.

Fåborg Byhistoriske Arkiv har en afdeling med stamtavler og slægtsoversigter. Den bruges meget, og der kommer ofte forespørgsler fra fjerntboende slægtsforskere. Arkivet hjælper i størst mulig udstrækning. Det hænder ofte, at oplysninger ikke kan gives, fordi denne afdeling ikke er i besiddelse af alt personalhistorisk materiale. - Hvem har det?

Men al hjælp ydes uden honorar. Arkivet har brug for danske stamtavler og slægtstavler. Vi har en lille bøn til medlemmer af Dansk Slægtsforening: Hvis De har ekstra eksemplarer af Deres stamtavle (lille eller omfattende) så tænk venligt på såvel Dansk Slægtsgaardsforenings arkiv og det lokale arkiv samt det stærkt benyttede arkiv i Fåborg. Betaling kan arkivet ikke tilbyde for stamtavler, men en hjertelig tak. Hvis arkivet blot må låne materialet til fotokopiering, vil det også være en tjeneste, som vil være til gavn og glæde.

Henvendelse om gaver eller lån vedrørende denne sag modtages af arkivsekretær Edvard Andersen, Østerbro 42 pr. 5600 Fåborg.

E. A.

Af Peder Syvs Danske Ordsprog.

Blodet er aldrig så tyndt, det er jo tykkere end vand.

Naar de unge gjerne omgaaes med de Gamle, da er godt haab for dem.

Nyt er smukt og kiert, det gamle er undertiden bedre.

Folkehold og folkeløn for 100 år siden

Nybøllegaard ved Fåborg er en historisk ejendom. Kendte mænd og kvinder har boet på bedriften. Karle og piger har aset og arbejdet og lært en masse. Gården var kendt som et godt lærested.

Gårdens historie skal ikke beskrives her. Derimod skal der fortælles lidt om folkeholdet i midten af 1870'erne, altså for godt 100 år siden.

Gårdens daværende ejer, proprietær Henry Schmidt, lavede en speciel lønningsbog med personalhistoriske oplysninger om de enkelte medhjælpere og deres aflønning. Her gengives nogle oplysende og fortællende træk. Der må ved læsningen tages i betragtning, at forholdene ved landbruget for 100 år siden var ganske anderledes end i nutiden. Også økonomisk.

Proprietær Schmidt skrev bl. a. i sin bog:

Kusk Rasmus Nielsen blev fæstet for et år til en løn af 60 rdl. årlig samt klæder, støvler og kasket.

Malkepigen Karen fæstet for 20 rdl. for sommeren og 20 rdl. for vinteren.

Caroline stuepige fæstet for 20 rdl. for sommeren og do. for vinteren. Bryggerspigen Maren blev fæstet for et lignende beløb samt procenter for hver snese æg og for hver slagtefærdig and. Forvalter Bang blev fæstet for 150 rdl. for et år. Røgterne Per og Ditlev blev hver lønnet med 30 rdl. for sommeren. Bødker Ole Sørensen fik 80 rdl. årlig samt 10 rdl., dersom han er flink« (han fik 5 rdl. ekstra). Gården havde stor besætning med eget mejeri og altså også eget bødkerværksted.

»Den ny malkepige« blev fæstet for 20 rdl. for vinteren og 22 for sommeren samt to pund uld hvert halvår. Peter Jørgensen, fæstet for samme løn som andre karle. »Svirede i købstaden og blev derfor sagt op«.

Christen: for langsom. Blev jaget bort på grund af ulydighed mod forvalteren.

Sofie Stuepige: 50 kr. om halvåret (kronemønter var nu indført): Flink og arbejdssom, men lidt griset. Fik et barn med kæresten, hvorfor hun afskedigedes.

Rasmus Kusk: Har en god vilje, men er noget aparte i sit væsen og er på farten om natten.

Søren Røgter: Fæstet for 110 kr. for sommeren og 100 for vinteren. Var en svirebror og jaget bort for fuldskab.

Trine Barnepige: Trofast pige med et godt hjerte. Rejste til Amerika.

Mads Forkarl: Var her i mere end fem år. Vil være murer.

Marie Madsen, stuepige: Var noget sjusket ved ankomsten, men opdede sig. Havde læst meget, men havde tillige fået nogle socialistiske ideer og var alt andet end loyal.

Ja, således fik hver karl og pige sit lille skudsmål. Det fremgår af oplysningerne, at der på en proprietærgård af denne størrelse med stor avlsbesætning og eget mejeri m. v. var et stort antal medarbejdere.

Der var hønsepige, bryggerspige, kokkepige, køkkenpige, stuepige, barnepige og til det mere »udendørs« arbejde var der karle, forvalter, elever, røgter, mejesker, malkepiger, bødker, staldkarl, kusk, drenge o. s. v.

Nogle af gårdens tyende rejste efter kort tids tjeneste. Andre blev på gården i flere år.

Der var på gården en folkestue ved siden af køkkenet, men her var hverken radio eller TV. Derimod var der en lille boghylde med bøger. Efter forlydende var kortspil forbudt i folkestuen, men dette spil blev vel drevet på karlekamrene. Om lønningerne kan vist siges, at de ikke gav mulighed for større opsparing. De fleste medhjælpere fik et lille forskud en gang imellem, men hovedsummen blev stående til skiftedagen.

Edvard Andersen

Nybøllegård er i nutiden på 94 ha. ager, 15 ha. eng og have og 16 ha. skov.

Høstens gyldne tid

Den gule ager og overgangen til skovens efterårsfarver viser, at vi er ved de uger hvor afgrødernes værdi bliver erkendt. Hvad enten de afsættes omgående eller går ind i avlerens produktion direkte, kan det fastslås ved augusts slutning, om det blev et godt eller mindre godt år. Det sidste vil være tilfældet mange steder i 1978. Den nødvendige vekselvirkning imellem varme og nedbør var helt ind i juni måned ude af takt med det der plejer at være en dansk sommers bedste træk. Vi fik hede og lidt vand og senere manglede den sol der gør, at kornet folder godt.

Men vilkårene er, at det går op og ned. Det er charmen ved at virke i landbrugets tjeneste og det er tilskyndelsen til at se sig godt for når driftsplanen lægges og dagens arbejde tilrettelægges. Og det er et godt holdpunkt at vide, at en blanding af held og dygtighed altid indgår i landmandens

hverdag og bestemmer hans udkomme. Det viser her til den lysvågne tilstand under alle overvejelser og også til taksomhed når det lykkedes, hvor egne kræfter ikke slog til.

Nu går det almindeligvis legende let i høstens tid og maskinernes hjælp er sammen med menneskets lyst til at yde sit bedste - den faktor som giver kvalitet og stor tilfredsstillelse i hele familiekredsen. Der er vilje til at udrette næsten det utrolige og evnen vokser bestandig både ved maskinel kraft og muskelstyrke.

Og en høstdag er præget af lykkefølelse og skønhedsindtryk. Det foldede nu bedre end ventet og »se nu den hvirvelvind der, nu er det rigtig høstvejr« - sådan kan det lyde fra den ene til den anden. Erkendelser og iagttagelser er høstdagene rige på og landmanden lever intenst under dagens gang. Måtte enhver få megen glæde af det der nu er i gang over Danmarks land og kunne fatte nyt mod og stærkt finde behaget ved at være til - så bliver der vokseværk til bedste, menneskeligt og fagligt.

J. P. P.

I ro, tid nok....

Kender du til den mærkelige tilbøjelighed, som nogle mennesker har, at prøve at få noget meningsfyldt frem ved at stave ord bagfra. Jeg falder selv ofte for den lyst og nu og da dukker så en sætning frem, som udvider tankevirksomheden. Jeg stod således fornylig på Køge torv og kikkede over til den dejlige bagerbutik, og begyndte så at stave ordet konditori bagfra. Og det blev til fire ord med mening i. »I ro tid nok« - det var da virkelig et spændende budskab.

Men roen, hvordan skaffes den tilveje? Og bruger vi tiden godt nok, hvis det rolige bemægtiger sig vor tilværelse? For selvfølgelig kan vi finde roen hvis viljen er dertil. Den er i den store natur, hvis vi bare søger den og ikke er uheldige og kommer for nær mennesket, som har transistorradioen som følgesvend. Den er i stuen, hvis vi ejer kraft nok til at sige TV-udsendelsen farvel for en stund. Den er i haven en aften, hvor fuglestemmer og dyrelude giver den en særlig baggrund, uden at ødelægge det, der har med stilhed og fred at gøre. Den er til, hvis mennesker søger den, den er overalt i livsudfoldelsen, man kan selv bestemme her.

Og når roen sænker sig efter en måske lang dag, så er det tid at fundere, og ingen kan undgå de rolige stunder, hvis det skal gå godt. Den tidligere svenske statsminister Tage Erlander gik af for at få tid til at fundere. Han var kommet bag efter i sin tilværelse, følte han, han måtte indhente noget forsømt. Han måtte have mere ro - og så satte han bo i de midtsvenske skove. Held for den politiker, der kan sande, at han ikke mere er nødvendig og uundværlig, deraf kan komme meget godt via en anden aktivitet. - Roen er hvor mennesket kan se sit hele behov og handler herudfra.

Måtte vi kunne få ro til at gøre det som, måske en ungdomsdrøm eller en manddomsdrift viste hen til. Eller som den personlige status nødvendiggjorde med flere udgangspunkter. Det kan være så mange ting, som trænger sig på og har man først lært at acceptere roen, så bliver der tid nok til mangt og meget. Til eftertanke og dyrkelse af gamle venskaber - så kan der ved telefonens eller brevets hjælp, hentes ny kraft. Så kan den rolige og afbalancerede kontakt finde sin form, så glæden vokser i styrke og bredde. Roen er nærværende og velgørende og udviklende og helbre-

dende. Det bedste er aldrig den fortløbende aktivitet med de mange impulser, som uafslutteligt prikker til sanserne og i bedste fald gør sløv og i værste fald gal. Der bliver højt til loftet og vidt til væggene, hvis vi bruger tiden til at fundere i ro.

Og at søge roen for at få tid nok fører ikke over i ensomheden - hvis man ikke selv vil den vej. Bjørnson sagde, at »Ensom, det er at være optaget af sig selv og sit eget«, og da bliver ensomheden ikke igangsættende, men sætter i stå. Men dertil må stille stunder ikke føre. De bør føre til det modsatte, til en inspiration, som peger fremad og udad. Og den kan nås ved at dyrke bogen, ved at bruge spørgeformen overfor et andet menneske, ved at lytte i stuen, i naturen, i kirken og mange steder. Den kan hentes ved åen, hvor strømmen stille glider afsted eller allerbedst, hvor land og kyst mødes og bølgeskvulpet sender bud om det evige røre i det store og det små. Man bliver ikke ensom, hvis man blot helliger sig det, der kommer derudefra - fra oplevelsen, som bestandig er ny, hvis der lukkes op.

Og så er vi tilbage ved kontakten, den stille kontakt og den udvidede kontakt, som ikke betyder, at man kvitter roen og får for lidt tid. Kontakt må der til - til digterskikkelsen eller den levende skabning. Vekselvirkningen er god og netop derfor trænger vi alle til mere ro, og til tider, hvor det bryder og gærer uden at støj og råb giver sit akkompagnement. Kontakt til naturen, til kunsten, til den spændende hverdag, til næsten, som altid befinder sig lige ved siden af. Kontakt, aktivitet og lænestolsmeditation, hører sammen. Roens bedste stunder opleves på en baggrund af interesser, der udvikler sig uden de store spring. Stille liv, opmærksom iagttagelse og indgriben når hjælp og støtte skal til, er både psykisk og fysisk den kur, vi alle kan give os selv og andre hvis vi har tid nok ud fra rolige overvejelser.

Vi oplevede det hjemme fornylig, at kunde være lidt til nytte i et særligt tilfælde. Karen og jeg havde tænkt os at lade week-enden være uden mange gøremål, vi ville leve stille, bare nyde en dansk bøf, tillavet med løg og med surt til, læse lidt og så snakke ved kaffen. Men det blev en anden week-end. Vi fik en gæst. Han ringede om fredagen og det var en gammel kending, som ville komme på besøg. Det var flere år siden vi havde

set ham, han var kommet nogle gange med familiemedlemmer fra København, men nu sagde han, at han havde det vanskeligt og om han måtte. Ja, det måtte han naturligvis. Han havde haft en alvorlig operation og var nu udskrevet og vidste ikke, hvad han skulle gøre af sig selv. Det blev en forunderlig week-end. Han havde kræfter til at styre den store Dodge endnu, men heller ikke meget mere. Han havde et par bøger med og bad om stille stunder, han sagde til mig, da han kom, at han skulle forberede sig på at dø - denne travle mand, som præsenterede sig som en gammel synder, der vel trods alt håbede nu og da. Der var dog måske en stund forude og der var dog måske et håb at klamre sig til i det jordiske. Han troede ikke så meget, havde i hvert fald ikke gjort det, men nu var det, som om der sås noget bag horisonten. Han ville hvile og læse om lørdagen, suge til sig i ro og få ligesom tidsperspektivet sat i ramme, og så om søndagen ville han snakke. Han fik lov at gøre, som han ville. Vi spiste og drak kaffe og så TV-avisen og vekslede få ord - han var træt. Men om søndagen vågnede han op og vi fik en søndag aften, vi ikke glemmer. Han havde whiskyen med og vi lod os overtale, og han røg den første cigar efter operationen. Jeg tror jeg ved hvor det bærer hen, sagde han, jeg skal nok dø og jeg har også tænkt på selv at gøre slut på det, men jeg har ikke mod. Jeg har altid taget imod det, som livet kunne gi' mig, jeg har villet tjene mange penge, og jeg troede, at det var nøglen til alt. Jeg ville have magt og indflydelse, så jeg ikke behøvede at bøje af for nogen. Jeg har nydt livet, kvinder, alkohol, flotte biler og mere luksus. Og man sagde, at jeg var smart, og jeg fik i alt fald meget af det jeg ville have. Men nu bryder jeg mig ikke om noget af det længere, sagde han. Penge og magt og kvinder og luksus er mig uden glæde. Og nu er tiden inde til at høste syndens sold og straffen er mig ikke fremmed.

Den har indhentet mig allerede ved ensomheden.

Så tog han en pause og sagde »ved du, at jeg har en søn?« - nej, det vidste jeg ikke. Jo, og han har fire friske børn, han klarer sig godt, men han vil ikke snakke med mig, han vil ikke arve mig, jeg kan ikke få fortalt ham om de fejl, jeg har gjort i livet. Kan du forstå, at jeg føler ensomheden og hvorfor jeg er kommet til Jer? Det kunne vi, men vi kunne ikke hjælpe ham meget, for tiden pressede ham og han kunne ikke falde til ro. Det sidste han sagde var, at »for mig bli'r der nok aldrig nogen påskemorgen«. Han havde levet stærkt, var en typisk rastløs skikkelse, som var gået ned og som ikke troede på nogen forståelse her og hinsides. Roen havde han ikke været bestanddel af, hans virkelighed og han havde ikke haft tid nok til noget som helst. Direktiverne og nydelsen havde afløst hinanden, han var en stakels mand, men der er også frelse for ham tror jeg.

Livet skal leves, javel, men i der perspektiv, at der er mange budskaber og leveregler og hensyn at tage, og at det der vender hen til de andre, udgør det væsentlige. Det egoistiske og det dominerende fører til fortrydelse og nederlag, når det kommer dertil, at det gælder andet end »jaget«. Og hensyn til sig selv har ingen berettigelse, hvis der ikke følger et ønske med, om at lade de indre oplevelser få betydning for sin næste. Derfor skal der være tid til både det ene og det andet og ro til at fundere. Ro og rigelig tid til eftertænksomhed bør blive den moderne tids mest efterspurgte tilstand, og jeg tror, at aftenerne og week-enden kan bruges langt bedre sådan - men man er bange for at kede sig. Man jager efter guld, der glimter falsk.

Konditori - i ro tid nok. Skal vi være enige om, at det er en prima tilskyndelse for hver og én.

Manden i gården.

Fra arbejdsmarken - Møde i Fynskredsen

Fynskredsen har holdt møde hos Bjergskovs, den 7. juli. Det nedsatte udvalg valgte enstemmigt Carl Martin Christensen, Badstrup som formand.

Det vedtoges at indbyde medlemmerne til en udflugt lørdag den 23. september. Turen er beregnet at skulle gå til Nordøstfyn, begyndende med et besøg på Lindø, hvorefter der spises frokost på herregården Ulriksholm ved Kølstrup. Derefter køres via Kerteminde til Hindsholm, hvor der vil blive aflagt besøg på en af herregårdene; derefter køres til Fyns Hoved, hvor man efter en tur på det fredede område slutter med kaffebord på »Jægerhotellet«. Der vil i nærmeste fremtid udgå indbydelser til kredsens medlemmer.

Red.

Fra arbejdsmarken

Slægtsgaardsforeningens lokalafdeling for Syd- og Østsjælland samt Møn havde onsdag den 28. juni en særdeles vellykket udflugt til Fyn, i det helt ideelle vejr. I den årle morgen startede de længst boende for at alle de 61 deltagere, fordelt i 2 busser ved 8 tiden kunne komme med færgen over St. Bælt, og straks køre til det første mål, Lammehaven, en gård, Dalum Landbrugsskole købte i 1975, da den oprindelige skoles jord med tiden var kommet i byzonen. Dog er der stadig landbrugsskoleelever på dette sted, mens praktikeleverne får deres uddannelse på Lammehave. Forstander Peter Nygaard, Dalum bød velkommen, og gav en oversigt over de år, der er gået siden købet af gården, der på en tid har været en slægtsgård. Lammehave nævnes i 13 - 1400 tallet, er nu på 233 ha. hvoraf de 151 ha. dyrkes. Derefter fik 3 unge ledere i hver sin afdeling deltagere med på rundgangen og hver især fortalte om netop den afdeling han havde ansvar for. Markbrugsleder Peter Gæmelke, i stalden med 140 malkekøer Lars Behe Hansen, og i svine-stalden, hvor deltagerne først måtte iføre sig plastikovertrækstøj for at få adgang, sorterede det under Niels Høite Hansen, alle steder var det interessant på en så udførlig måde at få forklaret de

ting, der har Slægtsgaardsforeningsmedlemmers interesse, og fmd. Knud Rasmussen, Vestergård, Holme-Olstrup sagde hjertelig tak for den beundringsværdige indsats, der herigennem blev gjort for dansk landbrug, og ledsagede takken med en gave.

Frokosten indtoges på Korinth Kro, og man fortsatte til Egeskov, som ligger som en perle på det frodige Fyn, hvis natur og markafgrøder blev beskuet af fagfolkene fra en anden egn. Hr. Holsbjerg Larsen viste den gamle Kaleko Mølle og fortalte træk fra møllens historie, hvis navn nævnes første gang 1440, da mølleren var vidne i retten. Det var vand fra Fåborg Fjord, der stadig er med til at få møllehjulet til at dreje, og fra 1912 ophørte den at fungere som mølle; men ejes nu af møllens venner, der ved venlige menneskers hjælp har fået boligen indrettet som en velhavende bondehjem fra 100 til 150 år siden. Det var ægte fynsk idyl, der med stor pietet værnes om. Turen sluttede med en middag på Nyborg Strand, og ved 20-tiden gik turen til hjemlige egne medbringende mindet om en god dag som tilrettelæggerne af turen får megen ros for.

e.

Fra en gammel sogneprotokol

Johs. Garnæs Petersen.

I de gamle forhandlingsprotokoller fra sognerådernes virksomhed i ældre tid har man en sjælden god lejlighed til at komme i forbindelse med den fortid, hvoraf nutiden er rundet. De kommer os i møde, de hedengangne slægter, gennem de emner, der forhandles på møderne! På een gang fornemmes den uhyre afstand mellem før og nu og samtidig den tænke måde, der er baggrunden for afgørelserne. De efterfølgende eksempler fortæller lidt herom!

I mødet, Januar 1843 er man enige om at anskaffe en udskrift af den nye matrikel, dens pris var 20 skilling pr. ark. men samtidig besluttede man »i overensstemmelse med Forordningen af 12. august 1841 § 22, at oprette en Communekasse, som fra Nytår 1844 hæver ved ligning på

Sognets Hartkorn er Tilskud af omtrent 2 Skilling pr. Td. For bemeldte Kasse aflægger Sogneforstanderskabet årligt Regnskab til Beboerne«.

Den påtænkte »kommunekasse« omfattede ikke udgifterne til skole- og fattigvæsen; det var andre sider af det kommunale arbejde, man havde i tankerne. F.eks. befordring af breve til amtet eller anden øvrighed. Hertil lejede man en »brevbærer«, der for en årlig løn af 10 rigsdaler agerede post. Dernæst løn til retsvidner og valg-mændsrejser ved landstingsvalg. Den største post var de såkaldte »distriktheste« vistnok udstationerede dragonheste eller lign. fra militæret. Et enkelt eksempel kan give et lille indtryk; det er regnskabet for år 1852:

INDTÆGT			
Beholdning fra forrige år:	1 Rigsdaler	1 Mark	8 Skill.
Ved ligning på Hartkorn i Januar:	89 Rigsd.	5 Mark	8 Skill.
Ved ligning på Hartkorn i August:	14 Rigsd.	5 Mark	11 Skill.
Fra Ørbæk til Hestehold:	5 Rigsd.	4 Mark	2 Skill.
Fra Nyborg til Hestehold:	2 Rigsd.	1 Mark	2 Skill.
Af Rug til Hestene:	78 Rigsd.	1 Mark	12 Skill.
Summa	195 Rigsd.	4 Mark	15 Skill.
1852 UDGIFT			
Skolelærer Jørgensen efter Akkord for 2 Distriktsheste:	80 Rigsd.	0 Mark	0 Skill.
Lars Pedersen og Knud Jensen for 2 Foderheste:	46 Rigsd.	0 Mark	0 Skill.
Jens Rasmussen for breve:	2 Rigsd.	3 Mark	8 Skill.
Retsvidner for sidste ½ år 1851:	12 Rigsd.	5 Mark	12 Skill.
Jens Skræders Enke for breve at besørge hele året:	10 Rigsd.	0 Mark	0 Skilling
Christen Væver for breve:	2 Rigsd.	0 Mark	0 Skill.
Saddelmager Lange ligeså:	2 Rigsd.	2 Mark	0 Skill.
Cohens Bog	3 Rigsd.	2 Mark	0 Skill.
Postpenge:	0 Rigsd.	5 Mark	0 Skill.
Valgmændenes rejse til Odense:	6 Rigsd.	0 Mark	0 Skill.
Beholdning:	3 Rigsd.	4 Mark	0 Skill.
	195 Rigsd.	4 Mark	15 Skill.

Man skulle egentlig tro, at det nok kunne betale sig med en rigtig ansat landpost, men det syntes det høje Råd ikke. 1849 hedder det fra et møde: »I anledning af et indkommet forslag til Landpostbud blev man enige om at svare, at man mente det ikke anvendeligt, ikke nødvendigt, da vi ligger Hovedposten så nær«. »Hovedposten« må vel være Nyborg postkontor. - Forskellen mellem før og nu kommer stærkest frem, når talen blev om småfolk, daglejere, husmænd etc. Det var en almindelig opfattelse, at fattige mennesker ville der altid være i et sogn, det var en del af samfundsordenen; men fattiglemmerne var en byrde for de skattepligtige ejendomsbesiddere, derfor var fattigfolk ikke velsete, de fik ofte skyld for, at de hellere ville ligge sognet til byrde og tigge end bestille noget.

Et par eksempler kan fortælle mere end mange ord om dagligdagens problemer set fra sognestyrelsens side. »1855 under mødet i maj forhandles følgende«: »Hans Rasmussen, som havde andraget om husly, blev anvist til bolig det hus nede i Refsvindinge By, hvor Maren Rasmussdatter boer, hvilket han da kan tiltræde om en 10 Dage, og må han tillige afbenytte Haven, dog skal han betale hende 1 skp. Kartofler, hun har nedlagt der. Bemeldte Maren Rasmussdatter, hvis hun ikke, som hun forment, tager Tjeneste,

bliver at sætte på Omgang og begynder v. Refsvindinge efter en Anvisning, som Sogneforstanderskabet ville give hende. Skulle hun blive svag og ikke at forsørge på denne måde, mener man at kunne få en Plads til hende i Hospitalet. Hendes Tøj, som bliver at opskrive, flyttes foreløbig til Jens Rasmussens Enke«.

At blive sat på Omgang betød, at hun skulle gå rundt og få føden hos gårdmændene efter en bestemt plan. Hun overgår nu helt til det offentlige omsorg og bliver almisselem, derfor skal hendes ejendele skrives op for, når hun dør, at blive solgt på aktion til fordel for fattigkassen.

Året efter i januar 1856 anmelder Niels Rasmussens enke i Refsvindinge, »at hun intet har at spise og manglede penge til Børnene, det bestemtes at give hende 1 skp. Mel straks som Forskud på hendes Almisse. Derimod fandtes ingen grund til for Øjeblikket at udbetale hende kontante penge, da det formentes bedre, at man i Forstanderskabet forvissede sig om Børnene trængte til Klæder, og da ville disse blive skaffet«. Samtidig ansøgte Jørgen Nielsen i Hospitalet om en Førhøjelse af sin almisse, hvilket blev afslået, da han nok kunne fortjene sig noget selv«.

Det lå i sagens natur, at sognebestyrelsen havde et vågent øje med hvad det var for en slags mennesker, der som tilflyttere slog sig ned i kommu-

nen; arbejdsfolk i 40-50 års alderen eller ældre var ikke velkomne, de kunne om nogle år blive en øget byrde for fattigkassen. Denne frygt kunne give sig pudsige udtryk. Da den meget kendte storkøbmand, konsul Johan Kruse i Nyborg, en gang påtænkte at bygge et hus i et bestemt øjemed ved landevejen gennem Refsvindinge og ansøgte kommunen om tilladelse hertil, gav man til svar, at man havde i forevejen mange småfolk i sognet, men hvis han kunne indestå for, at eventuelle beboere i huset ikke ville falde til byrde for fattigvæsenet, så havde man ikke noget at indvende mod byggeriet. Hvad konsul Kruse svarede kendes ikke, men huset blev i alt fald bygget. Det var ydmygende at skulle have hjælp fra det offentlige. I 1824 kom loven der gjorde skel mellem dem, der klarede sig igennem uden fattighjælp og så almisselemmer, disse blev »borgere af anden klasse«, kunne ikke stemme til folketingsvalg og kunne ikke gifte sig uden sognestyrelsens tilladelse. Det hed i denne lov bl.a. »at ingen, som har nydt nogen som helst urefunderet understøttelse af fattigvæsenet kan indtræde i ægteskab med mindre den administrerende direktion for fattigvæsenet giver sin tilladelse«. Et eksempel fra 1854 taler for sig selv: Det er forstanderskabet for Rønninge-Rolfsted, der forlanger en erklæring fra styrelsen i Refsvindinge om de ville samtykke i, at Johan Henrik Michaelsen, der er hjemmehørende i Refsvindinge, indgår ægteskab med fruetimmeret, Anna Dorthea Pedersdatter, af Rolfsted uanset, at hun har 2 uægte børn, til hvis opdragelse hun har nydt og nyder offentlig understøttelse, og hvilke børn Rolfsted kommune fremdeles vil påtage sig at opdrage, indtil de kunne ernære sig selv«. På denne forespørgsel svarede styrelsen i Refsvindinge følgende: »Skønt vi nødigen

lægger hindringer for dem, der vil vandre den lovlige vej, tør vi dog ikke ubetinget gå med på forslaget. J. H. Michaelsen er en fattig karl, hvis afdøde forældre var almisselemmer i Refsvindinge sogn, han har altså, så vidt vi ved, intet at gifte sig på. Det ser heller ikke ud til at hans forlovede tilfører ham timeligt gods. Vi kunne derfor i hensyn til vor kommunes tarv ikke give samtykke til ægteskabet«.

De føjede dog den mulighed til, at hvis Rolfsted ville betale halvdelen af den mulige fattighjælp for ægteparret med børn, så ville man give tilladelsen. Om Rolfsted kommune gik med på handelen melder historien intet om . . . .

Man kunne, i henseende til forsørgelsen ikke være forsigtige nok og det var godt at være forudseende. En lærer, der søgte embede i Jordrup, blev slet ikke indstillet, fordi »Sognerådet frygtede for, at den Mulighed kunne indtræde, at jeg døde før mine gamle forældre, som vi havde taget til os, og så kunne de få dem på sognet«. (Kresten Jensen Våbens erindringer 1842).

Et kapitel for sig i hine tiders offentlige forsorg er almissebørnenes skæbne, den var altid barsk og lidt ubarmhjertig. Opdragelsen bestod for en væsentlig del i, at kommunen sørgede for, at børnene passede skolen, var de forældreløse eller deres hjem gået i opløsning, så tinges de i pleje hos de bosiddende.

Så vidt den gamle protokol, men bag dens tørre oplysninger ligger dagliglivet i sognet, og det må ikke glemmes, at der trivedes i det gamle samfund megen stilfærdig hjælpsomhed fra nabo til nabo fra gårdmanden til daglejeren, fra dem, der havde noget at give af til dem, der manglede. Man »kom hinanden ved«, som det hedder i dag, på en hel anden måde end i dag.

Velkommen til nye medlemmer

Gårdejer Mikkel S. Holm,
»Madedjerggaard«,
Besser Hovedgade 53,
8791 Tranebjerg Samsø.

Gårdejer Niels Vendelbo,
»Korsbak«,
Sorringsvej 72, Voel,
8600 Silkeborg.

Gårdejer Jørgen Syrak Jensen,
»Sofienlund«,
Alleskovvej 44, Diernæs,
5600 Fåborg.

Gårdejer Laurids Jacobsen,
»Landtinggaard«,
Lemvej 6, Hanning,
6900 Skjern.

Gårdejere Kirsten og Niels Bonde
Larsen, Egeisevej 10, Vålse,
4840 Nr. Alslev.

Ladelund Landbrugsskole,
6650 Brørup.

Vejlby Landbrugsskole,
Tretommervej 33,
8240 Risskov.

Nordjyllands Landbrugsskole,
»Lundbæk«,
9240 Nibe.

Gårdejer Herluf Brogaard Jensen,
»Maglehøjgaard«,
Hammer Bakke 5, Vejleby,
4050 Skibby.

Gårdejer Erik Brandt,
»Lundegaard«,
Svanekevej 36,
3740 Svanneke.

Landmand Hans Torben Andersen,
»Mangholm«,
Hillerødsvej 20, Alsønderup,
3400 Hillerød.

Gårdejer Ejvind Andersen,
Virketvej 6, Virket,
4863 Eskildstrup.

Gårdejer Victor Christiansen,
»Mosegaarden«,
Benløse By 12,
4100 Ringsted.

Gårdejer Poul Ottosen,
»Kongsgaarden«,
Bonderup,
4700 Næstved.

Gårdejer Erik Posselt,
»Sydfeldt«,
Sydfeldtvej 1, Møgeltønder,
6270 Tønder.

Gårdejer Poul Mortensen,
»Gyldenstrand«,
Bykærvej 18, Rørbæk,
3600 Frederikssund.

Turistvognmand Alfred Holdt-
Jørgensen, Stationsvej 62,
4684 Holme-Olstrup.

Gårdejer Peder Pedersen,
»Elnegaard«,
Elnegaardsvej 10, Tørstev,
3630 Jægerspris.

Brændevin, rugbrød og grød var den sjællandske bondes dagligkost

Spændende beretninger om dagligliv i by og på land omkring år 1800 i Gregers Begtrups store bogværk.

I begyndelsen af 1800-tallet, umiddelbart efter landbo-reformerne, der omskabte hele det danske samfund, baseret på agerbrug, som det var og altid har været, vældede opfindelser til lettelse af arbejdet frem. Dengang var det lige så vigtigt at få nedsat arbejdstid, slid og slæb, bare i beskedent omfang, som at begrænse lønudgifterne. De var nærmest så små, som De kunne blive. Det gjaldt iøvrigt også om at opfinde maskiner, der kunne forbedre produkterne, rense kornet o.s.v.

Ikke så få opfindelser blev gjort af præsterne på landet. Sognepræsten i Rørby, hr. Wolfgang, opfandt således en hak-kelsesmaskine, der karakteriseredes som særdeles god. Den blev endog sat i produktion, og han fik Det kgl. Land-husholdningsselskabs største guldmedalje for den.

Præsterne levede for en væsentlig del af det til præstegården hørende jordbrug, og der kom megen inspiration fra driftige præster ud til bønderne i deres sogne og ofte videre ud. Det var iøvrigt sådan, at præster og jurister, der ville have embede i provinsen, skulle have fulgt de landøkonomiske fore-læsninger på universitetet.

Hr. Wolfgang opfandt også en effektiv tærskemaskine, der med en hest som drivkraft kunne tærsk 20 tønder byg om dagen.

Også hr. Müller, herre til Hallenslevgaard i Løve herred, arbejdede med opfindelser. Han havde gode mekaniske kundskaber og udviklede sin egen type tærskemaskine.

Her i tidsskriftet »Slægtsgaarden« er tidligere gjort rede for det store bogværk »Agerdyrkningens tilstand i Danmark«, som professor Gregers Begtrup i årene 1800-1812 udgav, og som nu genudgives af Rosenkilde og Bagger i en meget smuk

og perfekt udgave. De første tre bind er udkommet og resten følger efter i de kommende måneder. Her kan man læse om forholdene i by og på land for 170 år siden i det danske kongerige, og »Slægtsgaarden« vil i en række artikler fortælle lidt om, hvad Gregers Begtrup og hans medarbejdere berettede fra de danske landsdele. Det kan naturligvis kun blive smags-prøver, men forhåbentlig vil det give læserne appetit på at gå i gang med selve bøgerne.

I Gregers Begtrups bog optræder også forskellige grupper af dem, vi i dag kalder fremmedarbejdere, f.eks. hollænderne på Amager. For Vestsjællands vedkommende holstenerne, folk fra egne omkring Plön og Eutin. De kom hertil — fædre med deres sønner og ofte under en formands eller ældres anførsel

— hvert år i marts og rejste tilbage i november. De kom og søgte arbejde her, fordi det var umuligt hjemme at få beskæf-tigelse på alle årstider. Det var mænd med gode kræfter og godt håndslag, og de var villige til at arbejde på akkord og selv sørge for logi, mad og drikke.

Man regner med, at holstenerne kom til Sjælland i et antal af 300. De forstod at bruge en spade og lod sig næsten udeluk-kende bruge til grøftgravning, opkastning af jorddiger og sætning af stengærder. Ikke mindst i egnen ved Åmosen var de stærkt benyttede.

SÅDAN SPISTE FOLK

Hvad holstenerne spiste, ved man ikke meget om, men professor Gr. Begtrup offentliggjorde en beskrivelse af, hvad de folk på landet, der havde grovere arbejde, spiste for 170 år siden.

— Det er bekendt, skrev Gr. Begtrup, at »den danske bonde forlanger megen og god føde, og at hans sædvanlige spise er grød, vælling, ærter, kål og kødsuppe, og at hans eftermad er kød og flæsk, og at han spiser særdeles meget brød til sin mad, men intet grønt, når undtages kartofler. Professoren bekymrede sig over, at de mange måltider og det store forbrug af brændevin gjorde landhusholdningen kostbar.

Her er en oversigt over, hvad man almindeligvis fik:

OM VINTEREN:

Frokost (kaldet davre) kl. 7-8: en halv spegesild og øllebrød. Middag: Om mandagen suppe med porrer, gulerødder eller hvidkål, som koges for to dage. Derfor om tirsdagen samme mad opvarmet. Om onsdagen kogt kål på saltmad, gåse-, lamme- eller oksekød. Til eftermad det kogte kød. Om tors-dagen samme mad opvarmet. Fredag og lørdag kogte ærter, grå eller hvide. Til eftermad det flæsk, hvorpå de var kogt. Om søndagen mælkemad, vælling eller grød. Til eftermad stegt flæsk.

Mellemmad kl. 17: Et stykke fedtebrød.

Aftensmad (nadver) kl. 19: Skiftevis hver anden aften byg-melsgrød og gryngrød, som blev dypet enten i afskummet øl eller øl og mælk blandet sammen.

OM SOMMEREN:

Om morgenen tidlig, kl. 5: Brød og brændevin, førend folkene gik i marken.

Til frokost kl. 7: en halv sild, nykogt bygmelsgrød med surmælk.

Til mellemmåltid, kl. 9: et stykke ost og brød med brændevin.

Til middag: nykogt vælling eller grød og stegt flæsk hver dag.

Til mellemmad kl. 17: et stort sykke smørrebrød — rundtenom — af ca. 1/2 kilos vægt med ost eller kød på, dertil brændevin.

Til aftensmad: nykogt gryngrød og surmælk den ene aften, den påfølgende aften kold grød med surmælk, hvoraf fløden er aftaget.

Ikke mindst i den travle høsttid blev der drukket meget brændevin.

Det store forbrug af brændevin skyldtes dels den megen saltmad og kødmad, man fortærede, dels at det hjemmebryggede øl var tyndt, slet humlet og — især ved sommertide — som oftest surt.

»RUGBRØDSZONEN«

En karl på landet spiste i gennemsnit ca. ni kilo og en pige ca. syv kilo brød om ugen. det var rugbrød, men når rugen var dyr, blandedes byg- eller vikkemel i dejen. Det blev efter den tids forhold ret godt brød.

Skikken i Danmark med at spise meget rugbrød (omend af

forskellig slags) har sin rod meget langt tilbage i tiden. Allerede i middelalderen delte Europa sig i forskellige »brødzoner«, og Danmark var placeret i rugbrøds-zonen. Fra 1842 ved man, at Sorø kloster havde begreber som præstebrød og svendebrød med kvalitetsforskelle svarende til herre-øl og svende-øl. Svendebrødene må antages at have været rugbrød med iblandet klid, måske også bygmel, mens præstebrød givet har været bagt af rugsigtemel. Den sidstnævnte brødtype udviklede sig til »skonrogger«. Navnet kommer af sigtemel på tysk »schöner Roggen«.

Forfatteren nævner et kuriøst træk ved udskiftningen af gårdene fra landsbyerne: Det gik ud over de gamle haver! Nærmere betegnet de ældgamle frugttræer. Således havde byen Kragerup i Vestsjælland som et særsyn på den tid særlig smukke frugthaver, men de måtte forlades og kunne ikke uden videre genskabes i de nye omgivelser. »Sålænge bondens kone ikke antager sig haven med samme interesse som bonden sin agerjord, og føler, hvor vigtigt det er i hendes husholdning, kan man ej vente, at havevæsenet på landet vil have nogen kendelig fremgang«, fastslog Begtrup. Dengang var grønkålen den eneste grøntsag ved gården. Eftertiden gav professoren ret. Det blev bønderkonerne, der kom til at skabe de enestående danske landbohaver fra midten af 1800-tallet til vor tid.

Fiskeri i fiskedamme havde meget større betydning dengang på Sjælland end i dag. Ved Kattrup var der f.eks. 9 store og 8 små damme. Det var karper, karusser, suder o.l., der opdrættedes.

Richard G. Nielsen.

Jens og Anna Jensens fond

udlåner penge til unge landmænds etablering også ved generationsskifte. — Årlig ydelse uden kurstab for tiden 12 procent hvoraf 9 procent rente. — Henvendelse til:

Advokat Martin Olesen, Bogense, tlf. (09) 81 16 66 eller
Gårdejer Niels Eriksen, Kørbitzdal, Ringe, tlf. (09) 62 11 75

Skaf foreningen nye medlemmer

Undertegnede foreslår, at følgende får tilsendt materiale om Dansk Slægtsgaardsforening og opfordres til at indmelde sig i foreningen:

_____	_____
Titel	Titel
_____	_____
Navn	Navn
_____	_____
Postadresse	Postadresse
_____	_____
den	Underskrift

Ønsker man ikke at klippe i bladet, kan forslag indsendes på alm. postkort.

Landbrugslån til ethvert formål.

Har De brug for lån til tilbygning, sammenlægning, grundforbedring, køb af nye maskiner, udvidelse af besætning, ejerskifte eller andet, kan De roligt henvende Dem til Forenede Kreditforeninger. Vi yder

lån overalt på øerne på op til 50% af ejendommens værdi med løbetider på 10, 20 og 30 år. Lad en af vore landbrugs-kyndige folk kigge på Deres ejendom, så får De den rigtige belåning - hurtigt, smidigt og effektivt.

FORENEDE KREDITFORENINGER

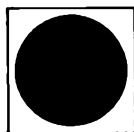
Otto Monsteds Plads 11 · Postbox 333 1503 København V · Tlf. (01) 15 34 34
Mageløs 2 · Postbox 343 5100 Odense · Tlf. (09) 11 77 77

**Jyllands
Kreditforening
er
specialister i
Jylland...**

JYLLANDS KREDITFORENING

6100 HADERSLEV: Åstrupvej 13. Tlf. (04) 52 70 00
6950 RINGKØBING: Herningvej 3. Tlf. (07) 32 01 11
8800 VIBORG: Sct. Mathiasgade 1-3. Tlf. (06) 62 33 33
9100 AALBORG: Boulevarden 43. Tlf. (08) 12 38 77
8260 ÅRHUS-VIBY J: Borgvold 16. Tlf. (06) 14 88 00

**SPAREKASSEN
SYDJYLLAND**

Vi skaffer penge til gårde.

København: Jarmers Plads 2,
1590 København V Tlf. (01) 12 53 00

Århus: Åboulevarden 69,
8100 Århus C Tlf. (06) 12 53 00

Herning: Viborgvej 1,
7400 Herning. Tlf. (07) 12 53 00

Afd.kontor i Aalborg: Algade 38,
9100 Aalborg. Tlf. (08) 12 53 00

Afd.kontor i Odense: Jernbanegade 16,
5000 Odense. Tlf. (09) 12 53 00

Kreditforeningen Danmark

**Et A-rentebevis fra Andelsbanken
giver stigende rente år for år
-uden at Deres penge er bundet.**

 ANDELSBANKEN